Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Olli Sorainen
hallitusneuvos
TEM

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle 13.9.2017

Hallituksen esitys Eduskunnalle kausityölaiksi ja ICT-laiksi sekä laeiksi eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi (HE 80/2017 vp)

Tässä lausunnossa rajoitutaan kausityölakiesitykseen. ICT-lakiesityksestä työ- ja elinkeinoministeriö on antanut valiokunnalle erillisen kirjallisen lausunnon.

Kausityödirektiivin tavoitteena on edistää maahanmuuton hallintaa ja parantaa kausityöntekijöiden työ- ja elinoloja. Monissa Etelä-Euroopan maissa ulkomaisen kausityövoiman työ- ja elinolot ovat kurjat. Suomessa tilanne on hieman parempi.

Direktiiviä ja sen nojalla esitettyä kausityölakia ei sovelleta lähetettyyn työhön eikä työhön, jossa on kyse itsensä työllistämisestä. Nämä ovat Suomessa kausityön näkökulmasta kriittisiä kysymyksiä.

Suomessa EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta tulevien henkilöiden kausityö Suomessa tapahtuu viisumin ja viisumivapauden nojalla. Vuosittain noin 10 000 henkilöä, pääasiassa ukrainalaisia ja venäläisiä, tulee poimimaan hedelmiä ja marjoja suomalaisille maatiloille. Poimijat ovat työsuhteessa yleensä maatalousyritykseen. Poimijat asuvat tiloilla ja heidän työehtonsa ja -olosuhteensa ovat työsuojeluviranomaisen valvonnan piirissä jo ennestään. Kausityölakia sovellettaisiin tähän toimintaan.

Vuosittain noin 3 500 thaimaalaista on tullut Suomeen luonnonmarjojen poimintaan. Poiminta ei tapahdu työsuhteessa, vaan itse itsensä työllistämisenä. Poimijat asuvat yleensä käytöstä poistetuissa koulurakennuksissa Pohjois- ja Itä-Suomen hajaasutusalueilla. Poimijoiden ansiot ja heiltä veloitetut erinäisen kulut yleensä kulkevat thaimaalaisen koordinaattorin kautta. Poimijoiden työ- ja elinolojen valvonta ei Suomessa kuulu minkään viranomaisen toimivaltaan. Poiminnan tukihenkilöstö on työsuhteista, lähetettyä työvoimaa.

Aiesopimuksella on pyritty sitouttamaan suomalaiset marjayritykset yhteisiin toimintatapoihin. Kaikkia epäkohtia on kuitenkin vaikea, ellei mahdoton aiesopimuksella korjata. Thaimaan työ- ja ulkoministeriöt julkaisivat keväällä 2017 varoituksen Suomeen lähtemisestä, mikä käytännössä pudotti viisumihakemusten määrää noin tuhannella. Koska kyse ei ole työsuhteesta, kausityölakia ei sovelleta luonnonmarjanpoimintaan. Tosin sisäministeri ja (oikeus- ja) työministeri ovat sopineet palaavansa tähän aiheeseen.

Kausityölaki ei koske yleisesti kaikkea kausityötä, vaan sen soveltaminen eri toimialoilla riippuu valtioneuvoston asetuksesta. Hallituksen esityksen perusteluissa on esimerkkilistaa siitä, minkä alojen kausitöihin kausityölakia ainakin voitaisiin soveltaa. Muiden alojen kausitöihin sovellettaisiin ulkomaalaislain mukaista lupamenettelyä.

Käytännössä merkittävimmät erot ovat seuraavat:

- Tulevassa VNA:ssa lueteltuihin alle 6 kuukauden työsuhteisiin oleskelulupa myönnettäisiin ilman työvoiman saatavuusharkintaa, muissa kausitöissä noudatettaisiin työntekijän oleskelulupaan liittyvää saatavuusharkintaa.
- VNA:ssa lueteltuihin kausitöihin ei myönnetä jatkolupaa, vaikka työ osoittautuisi myöhemmin jatkuvaksi. 9 kuukautta on ehdoton maksimi. Muissa kausitöissä jatkolupaa voi hakea normaalisti.
- VNA:ssa lueteltuihin tehtäviin myönnetty kausityölupa olisi yhteen työnantajaan sidottu, kun taas muissa kausitöissä työntekijän oleskelulupa mahdollistaa työnantajan vaihtamisen ilman tarvetta hankkia uusi lupa.

Työsuhteisten työntekijöiden työ- ja elinolosuhteiden valvonnan näkökulmasta kausityölaki ei merkitse muutosta nykytilaan. Myöskään ulkomaisen kausityövoiman sosiaaliturvaan liittyvässä oikeusasemassa ei juuri ole eroa sen suhteen, onko kyse kausityölain mukaisesta tai kausityölain ulkopuolelle jäävästä kausityöstä.

Kausityödirektiivin toimeenpanoa valmisteltaessa sisäministeri ja (oikeus- ja) työministeri ovat sopineet myös, että työntekijän oleskelulupahakemuksia sekä pitkiä kausityölain mukaisia hakemuksia käsittelemään lisätään yksi uusi TE-toimisto. Käytännössä on kyse Pohjois-Pohjanmaan TE-toimistosta, jolla on ennestään myös marjanpoiminnan valtakunnallinen koordinaatiotehtävä sekä osaamista Pohjois-Suomen matkailualan erityiskysymyksistä.